

COOPERAȚIA-ÎNCOTRO?

KRISZTINA-MELINDA DOBAY

Asocierea și cooperarea în țările cu economie de piață, indiferent de politicile agricole adoptate, și-au dovedit contribuția la reducerea efectelor distrugătoare ale crizei alimentare (în țările în curs de dezvoltare) și la apărarea agricultorilor de efectele crizei de supraproducție.

Cooperarea în agricultură îmbracă forme diferite, atât în ceea ce privește cadrul în care se realizează, cooperative sau asociații, cât și ca structuri de producție. Aceste forme se adaptează la nivelul de dezvoltare a forțelor de producție și la sistemul de organizare al agriculturii.

Analiza dinamicii mișcării cooperatiste din agricultura țărilor dezvoltate relevă următoarele patru tendințe principale: centralizarea și concentrarea capitalului și a producției, diversificarea activității din cadrul cooperativei, integrarea pe verticală a activității, internaționalizarea activității cooperativelor. Centralizarea capitalului are loc prin fuzionarea mai multor cooperative și, în primul rând, a acelor care activează în domeniul aprovizionării și desfacerii. Reducerea numărului total al cooperativelor este manifestarea cea mai directă și imediată a procesului de centralizare a capitalului.

Concentrarea este rezultatul, în primul rând, al necesității de adaptare la condițiile concurenței pe piețe monopoliste sau oligopoliste. Datorită dezvoltării diferitelor forme de monopol, concurența prin preț încetează de a mai fi instrumentul principal al acestei lupte; în schimb, pe primul loc se situează problema adaptării elastice la cerințele pieței¹.

Este cunoscut faptul că, în trecut, cooperativele se organizau ca formații mici; membrii constituiau un grup omogen și puteau cuprinde ușor totalitatea problemelor comune, scopurile determinându-se univoc și simplu, fiind înțelese bine de cei grupați în cooperative. Cu timpul, a crescut importanța lor în diferite sectoare economice, dar niciodată n-au fost create cooperative sub formă de unități mari. Potențialul lor organizatoric se mărea nu atât prin dezvoltarea diferitelor asociații cât, mai curând, prin gruparea lor în uniuni, iar ulterior în înțelegeri și federații cooperatiste generale. Deși au apărut mai târziu organisme gigant, ca de exemplu *London Society*, acestea au fost numai excepții de la

¹ Lambert, P., *Les monopoles devant le mouvement cooperatif*, în *Cooperation*, Paris, nr.11, 1967.

regulă. În general, însă, cooperativele nu depășeau un optim determinat prin posibilitatea de a cuprinde totalitatea problemelor cooperativei.

Dar cooperativele nu pot exista izolat de condițiile generale ale dezvoltării economice. Acționând mai ales pe scară locală, cooperativele au început să întâmpine dificultăți din ce în ce mai mari². Astfel, concentrarea și centralizarea capitalului reprezintă un proces inalienabil al mișcării cooperatiste, menit să asigure mai multă stabilitate veniturilor agricultorilor și structurilor agrare în general.

Diversificarea activității în cadrul aceleiași cooperative asigură o mai mare mobilitate capitalului acesteia. Trecerea de la o specializare îngustă la un profil mai larg al preocupărilor cooperativei are ca efect favorizarea unei mai bune fundamentări a politicii de investiții, de venituri și de prețuri, ca urmare a creșterii numărului variabilelor controlabile.

Integrarea verticală a cooperativelor reprezintă, de asemenea, o realitate tot mai evidentă în mișcarea cooperatistă și conduce la formarea subcomplexelor pe ramuri și produs la nivel național.

Odată cu creșterea rolului informațiilor în procesul decizional și amorsarea unor politici regionale sau internaționale în domeniul agriculturii, a apărut și tendința de internaționalizare a activității cooperativelor, atât în cadrul unor organisme internaționale, cât și prin dezvoltarea unor relații între cooperativele din diferite țări.

În țările vest-europene cooperarea reprezintă una din formele principale de a opera tranziția de la o structură agricolă caracterizată prin exploatații de mici dimensiuni și puțin specializate spre întreprinderi specializate de dimensiuni mari.

Țările din Europa Centrală și de Răsărit trec printr-o perioadă dificilă de tranziție de la agricultura colectivă la agricultura privată. Ele ar putea fi tentate să respingă unul din pilonii economiei de piață europene: cooperativele agricole. Anchetele și studiile de caz realizate în fostul bloc răsăritean confirmă această tendință³.

Mișcarea cooperatistă poate servi drept stimulent puternic pentru dezvoltarea regională. Prin crearea de locuri de muncă și obținerea de venituri, ea contribuie la creșterea nivelului de trai al populației. Cooperativele constituie, de asemenea o piață pentru producătorii regionali de bunuri și servicii⁴.

Deoarece țările în curs de dezvoltare încearcă să îmbunătățească structurile instituționale, se confruntă cu o serie de probleme cum ar fi șomajul, productivitate a muncii scăzută în agricultură, servicii sociale precare.

² Fejeanu G., *Tendențe în evoluția cooperației capitaliste*, București, Editura Academiei RSR, 1975.

³ . . . Plaidoyer en faveur des cooperatives en Europe de l'Est, în *Developpment rural*, FAO, nr.14, 1993.

⁴ Lorenzehl R., *New Cooperation and Region Development*, Cracovia ICA Seminar 1994

Cooperativa condusă corect și cu o eficiență ridicată poate juca un rol important în rezolvarea acestor probleme. Acest lucru este adevărat mai ales în agricultură, un domeniu de activitate neglijat în multe din țările în curs de dezvoltare. Dezvoltarea mișcării cooperatiste în aceste țări poate genera înțocirea oamenilor la sate, la pământ, și poate ajuta la readucerea agriculturii pe poziția pe care a deținut-o mai de mult⁵.

Micii producători agricoli din țările foste socialiste sunt dezavantajați în raport cu omologii lor din Europa Occidentală deoarece aceștia din urmă, în general, sunt subvenționați. Pe de altă parte, diminuarea, respectiv eliminarea, subvențiilor în țările foste socialiste a dus la creșterea prețurilor în condițiile în care cererea a scăzut. Ca atare, micii agricultori trebuie să coopereze pentru a-și mări eficiența și a reduce costurile de producție.

În dezvoltarea cooperăției în agricultură un rol hotărâtor îl au politicile guvernamentale. Ele pot reprezenta un obstacol major în calea dezvoltării cooperăției sau pot contribui, în mare măsură, la succesul ei. Conform unui raport ONU, s-a stabilit că cea mai bună intervenție a guvernului o constituie sprijinirea cooperativelor în faza inițială, de organizare, deoarece o intervenție excesivă a statului poate duce la o stare de dependență, respectiv la îngrădirea libertății de acțiune a membrilor cooperatori⁶.

După cum am mai precizat, dezvoltarea cooperăției poate constitui un factor important în redresarea agriculturii țărilor în curs de dezvoltare. Unele țări din Europa Centrală și de Răsărit au înțeles acest lucru. Astfel, în Polonia, în perioada 1989-1994 au fost înființate 4701 cooperative noi. Însă, în aceeași perioadă, au fost desființate 3000 de cooperative vechi, printre acestea și 600 cooperative agricole. Este foarte dificil de determinat numărul exact al cooperativelor agricole din cauza lipsei datelor statistice. Se poate doar estima că în Polonia există circa 9000 de unități economice cooperatiste, inclusiv cooperative de credit. Ceea ce este de menționat este faptul că a scăzut numărul de membri și de salariați din aceste cooperative, în medie cu 50%, în perioada amintită⁷. În prezent, predominante sunt cooperativele din sfera serviciilor, precum și cele de achiziții și de prelucrare a produselor agricole. Guvernul polonez încearcă să revitalizeze cooperativele particulare absorbite de regimul precedent.

În Bulgaria, în decursul anului 1994 au fost înființate circa 1000 de cooperative agricole de producție, din care 817 fac parte din Uniunea Cooperativelor Agricole (organizație națională). Înființarea acestor cooperative nu a fost deloc ușoară existând o serie de probleme legate de management, strategia de dezvoltare, drepturile de proprietate, relațiile dintre membri. Una din problemele cu care se confruntă cel mai des cooperativele în Bulgaria este

⁵ * Social Development Newsletter, Viena, United Nations, nr.22, 1985.

⁶ Ibidem.

⁷ Gudelkiewicz E., *Cooperatives—the Present and the Future*, Cracovia, ICA Seminar, 1994.

generată de contradicțiile care există între Legea fondului funciar și Legea Cooperatiei. Anchetele sociologice au relevat faptul că majoritatea deținătorilor de terenuri preferă să cultive în comun pământul lor, în cooperative, dar, în același timp, sunt mult restrânse drepturile lor de proprietate asupra pământului. Ca atare, se impune ca o necesitate crearea cadrului legal adecvat care să stimuleze mișcarea cooperatistă⁸.

În Ungaria marile exploatații colective au deținut timp de o epocă 70% din terenurile arabile. Noua legislație definește cooperativele drept întreprinderi colective alcătuite din proprietari private și care nu beneficiază de nici un ajutor din partea statului.

În fosta Iugoslavie, respectiv în Slovenia, o nouă legislație încurajează cooperativele agricole care participă la privatizarea din sectorul de prelucrare.

În România, în 1989, odată cu schimbarea regimului, a început reforma. Reforma în agricultura cooperatistă s-a manifestat prin desființarea CAP-urilor, prin reorganizarea asociațiilor economice intercooperatiste, prin constituirea societăților agricole potrivit Legii nr.36/1991, prin înființarea asociațiilor agricole și în cea mai mare măsură, prin formarea exploatațiilor individuale de diferite dimensiuni.

Marea majoritate, peste 75% din asociațiile economice intercooperatiste, s-a reorganizat în societăți comerciale și numai într-o proporție de 4,5% s-a transformat în societăți agricole, deși, practic, aparține de forma proprietății cooperatiste.

În prezent, există circa 4000 societăți agricole, cu 800.000 membri și o suprafață medie de 500 ha, și în jur de 11000 asociații familiale fără personalitate juridică cu circa 700.000 membri și o suprafață medie de 150 ha. Societățile agricole au fost încurajate de stat pentru că au absorbit o parte din specialiștii rămași fără servicii după dizolvarea CAP-urilor, au folosit o parte din dotările CAP și continuă producția pe suprafețe mari⁹.

Momentan asistăm la două tendințe opuse: pe de o parte renașterea simțului de proprietate și reținerea față de orice formă de proprietate în comun, iar pe de altă parte lipsa de capital financiar și mijloace de producție. Din această tensiune vor rezulta exploatații agricole familiale independente și exploatații organizate asociativ.

Mișcarea cooperatistă poate avea succes doar dacă statul nu se implică în mod excesiv în activitatea cooperativelor, în schimb asigură cadrul legislativ adecvat și, eventual, sprijin în pregătirea managerilor și a membrilor cooperatori din punct de vedere profesional.

⁸ Doulevska G., *Land Use and Members' Property Rights in Agricultural Co-operatives in Bulgaria*, Cracovia, ICA Seminar, 1994.

⁹ Ionete C., *Transformarea proprietății, a sistemului economico-social și dezvoltarea piețelor*, în *Adevărul Economic*, nr.43, 1994.

În agricultură, formele de cooperare sunt multiple. Considerăm că ar fi oportună constituirea următoarelor tipuri de cooperative:

- cooperative de aprovizionare cu mijloace de producție și cu servicii productive precum: achiziționarea cu ridicata a semințelor, îngrășămintelor chimice, carburanților, preparatelor veterinare; prepararea furajelor combinate, controlul calității ingredientelor furajelor, transportul furajelor către fermieri; repararea mașinilor, utilajelor, instalațiilor și aprovizionarea cu piese de schimb; producerea de îngrășămintă chimice; însămânțări artificiale etc.;
- cooperative de credit, bănci rurale etc.

Considerăm că fenomenul cooperăției se va impune ca o necesitate în lupta pentru supraviețuire.